

PRÓSZÉKY GÁBOR – SEIDL-PÉCH OLÍVIA

Az alkalmazott nyelvészet és a MANYE jelene, jövője

The present and future of the applied linguistics and The Association of Hungarian Applied Linguistics and Language Teachers

The paper describes the basic concepts of applied linguistics with special reference to the Association of Hungarian Applied Linguists and Language Teachers. Although the article reflects on the past, the possibilities brought about by the ICT revolution are also discussed and the paper concludes with a glimpse into the future of applied linguistics.

Keywords: language teachers, applied linguists, the Association of Hungarian Applied Linguists and Language Teachers

Az alkalmazott tudományokról és az alkalmazott nyelvészetéről

Sok konferencián elhangzott már, hogy az alkalmazott tudományoknak általában nincs pontos definíciójuk. Arról viszont általános konszenzus van kialakulóban, hogy alkalmazott tudományokról akkor beszélhetünk, ha a gyakorlati felhasználhatóság szempontjából kiemelkedően fontos eredményekkel biztató területekről van szó. Az alkalmazott tudományok általában az alaptudományok eredményeit hasznosítják, azokat „rakják össze”, egészítik ki, és így az esetek egy részében a két nagy terület közötti választóvonal elmosódik. Az alkalmazott tudományokra egyébként mindazok a kritériumok érvényesek, amelyek az alaptudományokra, azaz elvi értékbeli különbséget nincs értelme feltételezni. Az alkalmazott tudományok természete – sokszor éppen az elméleti tudományok irányában való fent említett „átjárhatóság” miatt is – interdiszciplináris vagy multidiszciplináris jellegű. Az alkalmazott kutatások eredményeit az alaptudományokhoz hasonlóan tudományos kiadványokban, tudományos események keretében publikálják. Az elméleti és az alkalmazott kutatások támogatása és finanszírozása a társadalom egészének egyaránt érdeke és feladata. Kijelenthető tehát, hogy alkalmazott tudományt – amelyet például a nyelvtudomány esetében szokás alkalmazott nyelvészetnek nevezni – mint olyat, önmagában nem lehet „csinálni”, csak annak valamelyik konkrét szakterületét: a nyelvoktatást, a fordítástudományt, a lexikográfiát, a terminológiát, a pszicholingvisztikát és így tovább...

Ha azt vizsgáljuk meg, hogy miként alakul ki egy új szakterület, amely idővel az alkalmazott tudomány körébe fog tartozni, akkor – mint sok más esetben – arra jutunk, hogy a jövőt nehéz meghatározni. A múlt történéseinek a vizsgálata viszont arra nagyon jó, hogy a jövőt a múlt máig ható változásainak vizsgálatával próbáljuk megfogni. A példa kedvéért vegyünk szemügyre egy olyan, a nem-humán alkalmazott

tudomány világából való átalakulást, amelynek jelentős része a közelmúltban zajlott le, szinte a szemünk előtt. A példa a mérnöki tevékenység, hiszen ez az – eredetileg elsősorban a fizika alkalmazását jelentő – szakterület az építmények tervezését célozta meg, de idővel a mérnöki tevékenységhez kezdett tartozni a dinamikus eszközök, a gépek tervezése is. Hamarosan kialakult tehát a gépészmérnökség önálló alkalmazási szakterületként. Amikor a 20. század közepe táján a gépek az elektromossággal egyre közelebbi viszonyba kerültek, a gépészmérnökök villamos eszközökkel foglalkozó csoportja tevékenységét elkezdték villamosmérnökségnek nevezni. Amikor viszont a hatvanas-hetvenes években megjelent a számítógép, a villamosmérnökök egy része már csak ezekkel foglalkozott, és kialakult a számítástechnika, illetve az informatika fogalma. Ezeket már mind megszoktuk és jól ismerjük, hiszen az egyetemeken külön karok foglalkoznak ezekkel a részdiszciplínákkal. Ma azt látjuk, hogy az okos gépek és az élővilág határán megjelenőben van az elektronika, az informatika és a biológia részterületeinek összeolvadásából a bionika. Még talán sokan nem is értik, mi ez az új szakterület, de létezik, és hamarosan mindenki számára elfogadottá fog válni.

A nyelvhez kapcsolódó tudományok világában is hasonló változásokat figyelhetünk meg: amikor az alaptudományokból kivált az írott szövegek egyre mélyebb vizsgálata, kialakult a filológia, amihez aztán a nyelv, a nyelvek történeti vizsgálata is hozzákapcsolódott. Ezáltal megjelent a nyelvészet elnevezés használata, majd amikor a modern filozófia és a matematikai gondolkodás a 20. században „megközelítette” a nyelvészetet, elindult a strukturális nyelvészet kifejezés használata. Ennek elvei egyre alkalmasabbak voltak az időközben megjelenő számítógépekkel való kezelésre, így megszületett egy újabb alkalmazott tudomány: a számítógépes nyelvészet. Amikor pedig az emberek által létrehozott szövegek nagy mennyisége egyidejűleg kezelhetővé vált a gépek segítségével, létrejött a korpusznyelvészet fogalma. Az egyre szaporodó fordítások következtében létrejött kétnyelvű szövegkorpuszok vizsgálata nagy lökést adott egy most már egyre egzaktabb módszerekkel vizsgálható fordítási tevékenységnek, a korábban ebben a formában nem létező fordítástudomány is kutatási területté vált. A sort folytathatnánk még más példákkal is, de látható, hogy korunk egyre inkább a gyakorlati megoldások és az elméleti közelítések közös területén hoz létre újabb és újabb alkalmazott részdiszciplínákat, amelynek összességét nevezzük a nyelvvel való kutatások világában összefoglalólag alkalmazott nyelvészetnek.

Számunkra az alkalmazott nyelvészeti kutatási területek azok, melyeket az ezekkel foglalkozó kollégák, a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesületének, a MANYE-nak a tagsága ma – és ha a fenti gondolatok mentén jól figyelünk, holnap is – művel, tehát a nyelvoktatás, a szótártudomány, a terminológia, a szaknyelvek kutatása, a fordítástudomány, a magyar mint idegen nyelv, az interkulturális kommunikáció, a szociolingvisztika, a gyermeknyelvi kutatások, a pszicho- és neurolingvisztika, és még sorolhatnánk (Prószéky 2016). Ezeknek az egymással sokszor csak laza kapcsolatban álló szakterületeknek a művelése egyesületi formában éppen 30 évvel ezelőtt annak a Szépe Györgynek a fejében fogalmazódott meg és vált valósággá, akit egész munkássága alapján nyugodtan nevezhetünk a magyarországi alkalmazott nyelvészet atyjának. A továbbiakban az egyesület megalakulása óta eltelt idő néhány tapasztalatát és erre építve az elkövetkező időszak ígéretesnek tűnő megújulási lehetőségeit vázoljuk fel.

Az alkalmazott nyelvészeti egyesület gondolatának gyökerei

A MANYE-nak mint egyesületnek a működése hasonlóságot mutat számos hazai önkéntes szervezet működésével. Ezeknek a szervezeteknek a zöme az 1980-as évek végén és az 1990-es évek elején alakult, és mintegy a polgári szabadság jelképeként a rendszerváltást kísérő társadalmi változások élére állt. A MANYE-hoz hasonló szakmai szervezetek alapvető célkitűzései között mindenekelőtt az adott szakterület céljainak támogatása és megvalósítása szerepelt és szerepel napjainkban is. Mindez elsősorban a szervezetben szerepet vállaló, a szakma jeles képviselőiből verbuválódó önkéntesek munkája, illetve a tagság által megfizetett tagdíjakból létrejövő csekély anyagi háttér segítségével valósulhat meg. A rendszerváltást követő harmadik évtized második felét ugyanakkor már az önkéntes szervezetek nagy száma, illetve – egyes szakterületek esetében – az esetleges túlkínálat (is) jellemezték. Mindez a szervezetek működtetését szívügyüknek tekintő alapító önkéntesek minden igyekezete ellenére nehéz helyzetet teremtett egyes szervezetek életében, s a kezdeti szárnyalás időszakát akár komolyabb megtorpanás is jellemezte.

A Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesületének működése sem mutat jelentős eltérést az előbb vázoltaktól, így szükségessé vált az egyesület jövőjével való tudatos foglalkozás kialakítása, illetve e téren egy tudatosabb tervezési folyamat lehetőségeinek számbavétele. Mindehhez kiindulásként érdemes a MANYE 30 éves történetére visszatekintve az egyesület életének kezdeti szakaszában tapasztalható pezsgő szakmai érdeklődés hátterét megvizsgálni, illetve azt, hogy milyen lehetőségek vonzották akkor a MANYE soraiba a kutatókat. A biztos jövő tervezésének szempontjából fontos annak tudatosítása is, hogy milyen változások történtek az egyesület életének elmúlt évtizedében, amikor a szakmai érdeklődés visszaesni látszott, és az aktív tagok létszáma intenzív csökkenést mutatott. Mindezek áttekintése segíthet azon hatékony stratégiák kialakításában, amelyek mentén érdemes lehet az egyesület jövőbeni stabil működését befolyásoló megoldási lehetőségeket körvonalazni.

Az 1990-es évek derekára és a 2000-es évek elejére jellemző pezsgő szakmai élet egyrészt szakmai inspirációt jelentett az egyesületi életbe kapcsolódó nyelvészek számára, másrészt segítette a kollegiális kapcsolatok kiépítését a hazai jelentősebb nyelvészeti oktatási és/vagy kutatóintézeteinek munkatársaival. Az évente megrendezett MANYE-kongresszusok lehetőséget teremtettek még a doktori iskolák hallgatói számára is, hogy a szakirodalmi olvasmányélmények után akár személyesen is találkozhassanak a nyelvészszakma neves képviselőivel, illetve egy-egy kávé- vagy ebédszünet alkalmával gondolatot cseréljenek az „élő legendákkal”. A kongresszusokat sokszor a doktori iskolák MANYE-alapítótag oktatói népszerűsítették, mivel a PhD-hallgatók számára a gazdag szekciókínálattal rendelkező rendezvények és a hozzájuk kapcsolódó kiadványok tervezhető konferencia-részvételt és -megjelenést jelentettek, és évente alkalmat adtak a doktori kutatások előrehaladását is bemutatni. A hasonló témákkal foglalkozó szakmai közeg számos kutatási kérdés vagy módszertani elakadás kapcsán tudott hasznos szakmai támpontot nyújtani az előadók számára a szekcióelőadások szüneteiben vagy sokszor a kongresszusokat követő időszakban is.

Változások az egyesület életében

A kezdeti felfelé ívelés után az elmúlt évtizedben a MANYE-kongresszusokat csökkenő érdeklődés jellemezte. A változások háttérében talán első helyen lehet említeni a nyelvészeti terület egészére jellemző és sokszor a szakterületeket is meghatározó konferencia-túlkínálatot. A túlpörgő konferenciaélet és a túlterhelt konferencianaptár egyrészt az egyes egyetemek/kutatóhelyek saját rendezvényeinek megjelenése (pl. Alkalmazott Nyelvészeti Doktorandusz Konferencia¹) miatt generálódott, másrészt időközben már a külföldi konferenciák is könnyebben elérhetővé váltak. Az új publikációs lehetőségek megjelenése mellett az is visszavetette a MANYE-kongresszusok iránti érdeklődést, hogy a MANYE – többek közt az említett konferencia-túlkínálat okozta hazai kutatói túlterhelés miatt – átállt a kongresszusok csak kétévenkénti megrendezésére.

A nyelvészeti szektor mindezek mellett számos más tudományterületet talán már korábban is jellemző változással szembesült. Megjelentek a nagyobb nyelvészeti profilú projektek, elterjedt és népszerűvé vált a területen belül a pályázati rendszer. A kutatók felfedezték az újonnan alakított más szakmaspecifikus szakmai szervezeteket (pl. Szaknyelvoktatók és -Kutatók Országos Egyesülete², Nyelviskolák Szakmai Egyesülete³) és konferenciasorozatokat (pl. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia, SZOKOE-konferenciák), amelyek az egyes részterületek kutatóinak érdekeit fókuszáltabban tudták képviselni. Az új kezdeményezéseket a kezdeti lendületnek köszönhetően talán aktívabb szakmai élet jellemezte, illetve a fokozatot szerzett új kutatói generáció számára ezek hamarabb tudtak érvényesülési lehetőséget kínálni.

A teljes magyar felsőoktatást és a kutatási szektort érintő változást jelentett a kutatói teljesítményértékelési rendszer újragondolása, valamint az egyes intézményekben némi időrendi eltéréssel megjelenő megújult elszámolási rendszer bevezetése is. E rendszernek köszönhetően lényegesen változott az oktató-kutatói státusszal kapcsolatos belső intézményi kommunikáció jellege, mivel az oktatók és kutatók rendszeres időközönként elszámolási kötelezettséggel tartoznak kutatói/publikációs tevékenységükkel kapcsolatban. Ez a folyamat a nyelvészeti területen is kedvezett új publikációs orgánumok létrejöttének (pl. *Nyelvemlélet és kontaktológia* kötetek – É. Kiss & Hegedűs, 2010, Agyagási at al., 2013, É. Kiss at al., 2016, 2019), illetve a minősített folyóiratok (pl. *Across Languages and Cultures*⁴) előtérbe kerülésének, ahol akár többéves sorban állás is előfordulhat a cikkek publikálásáért. További jelentős változást jelentett a PhD-képzések átalakítása: az új, négyéves ütemezés feszesebb képzést, rövidebb folyamatot ír elő, s mindez igen célirányos, tudatos tervezést igényel a konferencia-előadások és -tanulmányok megírásához.

¹ <http://www.nytud.hu/alknyelvdok07/index.html>

² <http://szokoe.hu>

³ <https://nyelviskola.hu>

⁴ <https://akjournals.com/view/journals/084/084-overview.xml>

Megújulási lehetőségek

A 2020-as évekhez érkezve a nyelvésztársadalom egyértelműen felismerte, hogy a MANYE célkitűzéseinek megfelelő, az alkalmazott nyelvészet összes ágát tömörítő szerveződésre továbbra is szükség van, és érdemes a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesületének tevékenységét megújítani a tagság megváltozott elvárásaihoz igazodva. Az egyesület új arculatának kialakításánál három lehetséges fókuszpontot mindenképpen érdemes szem előtt tartani. Más egyesületek természetes átalakulásához hasonlóan a MANYE esetében is igen fontos a szervezetnek azt a reaktív képességét erősíteni, amely lehetővé teszi az erőteljes, folyamatosan megújuló külső hatásokhoz való sikeres adaptálódást (Dávid et al., 2014, p. 151). A *reziliencia képessége* biztosítja az egyesületnek mint szervezetnek, hogy működését adaptálja a megváltozott szakmai elvárásokhoz, és válaszoljon a megváltozott környezeti ingerekre. Az egyesületet alkotó tagság számára hangsúlyossá válik a *szinergiák megteremtésének lehetősége* az egyesületen belül. Ennek értelmében az egyesületi tagok úgy támogatják egymás tudományos munkáját, hogy a közös tevékenységek eredője többet fog eredményezni, mint az egyes tagok munkáinak összessége. A szinergiák megteremtésének egyik kiemelkedően fontos eszköze lehet a *tudásmegosztás*, amely segít mind az egyesület, mind a tagság számára a versenyképesség megőrzésében és biztosításában, hiszen a változásokhoz való alkalmazkodás során a másik tudásának megszerzése és a saját tudásunkhoz való hozzáadása általában gyorsabb és hatékonyabb folyamat, mint valamilyen merőben új tudás megszerzése vagy új megoldás kitalálása (Gönczöl, 2009).

A 2010-es évek derekán indult meg az egyesületen belül a *szakosztályokba szerveződés*, így elsőként a *Magyar mint Idegen Nyelvi Szakosztály* (2016), majd a *Fordítástudományi Szakosztály* (2018. február 8.) és végül a *Terminológiai Szakosztály* (2018. február 15.) alakult meg. Ezek népszerűsége annak köszönhető, hogy alkalmat teremtenek a szűkebb szakmai közeget érintő tudományos diskurzusra, akár szakosztályi konferenciák, workshopok, továbbképzések, szakmai napok, tanár-tanár találkozók rendezésével, akár szakmai kiadványok összefogásával. Az elmúlt időszakban további három szakosztály megalakulása vetődött fel (*Jogi és Közigazgatási Szaknyelvi Szakosztály*, *Gyermekek nyelvoktatási Szakosztály*, *Anyanyelvi Szakosztály*), de ezek még nem indultak el.

A teljes MANYE-tagságot érintő rendezvényekhez képest a szakosztályokban egyszerűbb megvalósítani valamiféle *aktív szakmai közéletet*, mivel a szakosztályok méretüknél fogva és fókuszáltabb érdeklődési területeiknek köszönhetően alkalmasabbak a hatékony közös szakmai munkavégzésre. Egy-egy szakosztály célkitűzései között szerepelhet az adott szakterület nemzetközi fejlődésének követése, vagy hazai fejlődésének alakítása, irányítása. A szakosztály kisebb rendezvények keretében lehetőséget teremthet a szakmai problémák megvitatására, illetve kialakíthatja álláspontját azok kezelésére. Feladatának tekintheti továbbá a szakmai kérdések megválaszolását, a szakmai feladatok ellátásához együttműködő partnerek keresését, illetve a közös munkavégzéshez szükséges partneri kapcsolatok kialakítását.

Természetesen a hatékony szakosztályi közélet mellett szükség van a továbbiakban is a „nagy MANYE” rendezvényekre, de ezek mellett legalább minden második évben megvalósíthatók a *szakosztályi saját konferenciák* is. A Fordítástudományi Szakosztályban a megalakulása óta például a következő szűkebb szakmai érdeklődésre számot tartó

rendezvényeket szerveztük meg: Korpusznyelvészeti továbbképzés (2018), Fordítástudományi Szakosztályi Konferenciák (2019, 2020), Fordítástudományi Szekció a miskolci „kis MANYE” konferencián (2021), Tanár-tanár találkozó (2021), illetve a *Segédkönyvek a nyelvi közvetítésről* kiadványsorozat első kötete (Robin–Seidl-Péché 2020).

A szakosztályokon belüli *hatékony kommunikáció* szintén példaértékű lehet a teljes egyesület számára. A weboldalak (pl. manye.hu, forditastudomany.hu) segítenek biztosítani a visszakereshetőséget, a levelezőlisták pedig lehetővé teszik a kommunikációbiztonsági szempontok megvalósítását. Az előre létrehozott listáknak köszönhetően senki sem marad le a címzettek közül, miközben GDPR-konform üzenetek születnek. A listákon küldött információ könnyebben visszakereshető, hisz a címzett mező változatlan minden üzenet esetében. Mindezen szempontok alapján elmondható, hogy sokkal hatékonyabb az információk terítése, és azok nyomon követése is kevesebb energiát igényel a felhasználóktól. A tervezhetőség és a jó intézményközi légkör kialakítását segítheti a *közös szakosztályi konferencianaptár*, amelyben a rendezvényeket egyszemélyben látva egyenletesebb eloszlás szerint lehet tervezni a különböző intézményi kezdeményezésű tudományos rendezvényeket.

A Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesületének, akárcsak az egyesület különböző szakosztályainak fontos célkitűzése az egyesület sorába további *fiatal kutatók toborzása*. Ennek érdekében az egyes szakosztályok a jövőben vállalhatják a különböző doktori programok támogatását, továbbá megfontolandó a doktoranduszok számára konferenciák szervezése, illetve a fiatal kutatók mentorálásának megszervezése. További lehetőséget jelentenek a szakosztályok bővítésére az intézményközi együttműködések, amelyek során közös projektek vagy közös kutatások megvalósítása erősítheti az intézményközi kapcsolatokat. Érdemes lenne továbbá szakosztályi szinten is felkarolni a vendégoktatói lehetőségeket, illetve a távolabbi jövőben az áthallgatások komplex rendszerének kidolgozását.

Konklúzió

Írásunkban többek között rávilágítottunk arra, hogy az alkalmazott nyelvészeti területek összefogásának van létjogosultsága, és hogy továbbra is él az igény a Szépe György által 30 éve elindított egyesületen, a MANYE-n belüli szakmai összefogásra. A jövőkép kialakításánál mindenképpen érdemes a szakosztályok már most gyümölcsöző működésére támaszkodni, illetve a hatékony belső kommunikáció megteremtését könnyítheti meg a technológiafejlődés kínálta számos, könnyen elérhető infokommunikációs eszköz. Mivel a változás mindig belső elhatározás eredményeként jöhet létre, ezért fontos azt is tudatosítanunk, hogy ha ma nem változtatunk, akkor ugyanaz történik holnap, mint tegnap!

IRODALOM

- Agyagási K., Hegedűs A. & É. Kiss K. (2013, szerk.). *Nyelvelmélet és kontaktológia 2*. PPKE BTK Elméleti Nyelvészeti Tanszék – Magyar Nyelvészeti Tanszék.
- Dávid I., Fülöp M., Pataky N. & Rudas J. (2014). *Stressz, megküzdés, versengés konfliktusok*. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége.

-
- É. Kiss K. & Hegedűs A. (2010, szerk.). *Nyelvelmélet és kontaktológia*. PPKE BTK Elméleti Nyelvészeti Tanszék – Magyar Nyelvészeti Tanszék.
- É. Kiss K., Hegedűs A. & Pintér L. (2016, szerk.). *Nyelvelmélet és kontaktológia 3*. Szent István Társulat.
- É. Kiss K., Hegedűs A. & Pintér L. (2019, szerk.). *Nyelvelmélet és kontaktológia 4*. PPKE BTK Elméleti Nyelvészeti Tanszék – Magyar Nyelvészeti Tanszék.
- Gönczöl E. (2009). *A tudásmegosztás formális és informális közösségei*. <http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=677>
- Prószéky G. (2016). Alkalmazott nyelvészet és nyelvtechnológia. In Reményi A. Á., Sárdi Cs. & Tóth Z.s (szerk.), *Távlatok a mai magyar alkalmazott nyelvészetben*. Tinta Könyvkiadó, 221–232.
- Robin E. & Seidl-Pécs O. (2020, szerk.). *Fókuszban a fordított és a tolmácsolt szöveg: korpuszalapú fordításkutatás Magyarországon*. ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, Fordítástudományi Doktori Program – MANYE Fordítástudományi Szakosztály, <https://doi.org/10.36252/Nyelvkozv-segedkonyv1>